

## СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЕНА АГРОИНДУСТРИЈСКИХ ПРОИЗВОДА ЗЕМАЉА ПОДУНАВСКОГ РЕГИОНА

Влаховић, Б.<sup>1</sup>, Томић, Д.<sup>2</sup> Ђорђевић, М.<sup>3</sup>

### Апстракт

Основни циљ истраживања јесте да сагледа испољене трендове, структуру и регионално-компаративну анализу извоза, увоза односно спољнотрговинске размене агроиндустријских производа између Републике Србије и земаља подунавског региона. Република Србија просечно је извозила агроиндустријских производа у вредности од 346,2 милиона \$. У анализираном временском периоду (2004-2010) извоз у земље региона значајно расте по стопи од 9,2% годишње. Најзначајнији извоз остварује се у Немачку која је апсорбовала трећину просечног извоза. Просечан увоз износио је 187,1 милион \$, са тенденцијом раста по стопи од 7,5% годишње. Република Србија остварила је позитиван биланс спољнотрговинске размене са земљама региона у вредности од 159,1 милион долара. Негативан биланс остварен је са Хрватском, Бугарском и Молдавијом.

**Кључне речи:** агроиндустријски производи, извоз, увоз, спољнотрговинска размена, биланс, Подунавски регион.

### Значај проблема и циљ истраживања

Задатак истраживања јесте сагледавање спољнотрговинске размене агроиндустријских производа Републике Србије са земљама подунавског региона. Циљ је да сагледа могућности унапређења и проширења спољно-трговинске размене агроиндустријских производа Републике Србије са земљама у региону. У ту сврху урађена је анализа извоза, увоза и биланса спољнотрговинске размене са свим земљама региона како би се идентификовали најзначајнији спољнотрговински партнери и робни одсеци. Анализом су обухваћени сектори примарних пољопривредних производа и производи прерађивачке индустрије, односно робни сектор «0» (храна и

1 Проф. др Бранислав Влаховић, Пољопривредни факултет, Трг Доситеја Обрадовића 8, 21000 Нови Сад, е-маил: vlahovic@polj.uns.ac.rs

2 Др Данило Томић, Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад

3 Др Мирослав Ђорђевић, Економски факултет, Крагујевац.

*живе животиње*) и сектор «1» (*пиће и дуван*), према стандардној међународној трговинској класификацији (СМТК). Неопходно је идентификовати најзначајније производе који имају доминантно место у извозу и за њих дефинисати одговарајућу стратегију у циљу повећања извозне профитабилности.

### Извори података и методологија рада

Примењен је метод који се базира на расположивим секундарним подацима Републичког завода за статистику. Подаци су обрађени стандардним математичко-статистичким методама. Интензитет кретања промена квантификован је израчунавањем стопе промена применом функција са најприлагођенијим линијама тренда оригиналним подацима. Стабилност извоза и увоза рачуната је применом коефицијента варијације. Временски период истраживања је од 2004. до 2010. године.

### Резултати истраживања

Република Србија је у земље региона просечно извозила агроиндустријских производа у вредности од 346,2 милиона долара. Извоз остварује значајну тенденцију раста по стопи од 9,2% годишње. Повољни резултати агроиндустрије Србије у спољнотрговинској размени са поменутиим земљама остварени су захваљујући погодности у преференцијалном статусу на тржишту земаља Европске уније, оствареној либерализацији у размени са земљама западног Балкана (ЦЕФТА) и коњунктуре, која се и даље одржава на светском тржишту [1]. 2007. године парафиран је Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) и Прелазни трговински споразум (ПТС) као део ССП који регулише питања међусобне трговине. Народна скупштина Републике Србије 2008. године ратификовала је оба Споразума. Од 1. фебруара 2009. године Србија је једнострано примењивала прелазни трговински споразум. 2009. године Савет Европске уније донео је одлуку да ће Европска унија на привременој основи започети са обостраном применом ПТС, а званично је ПТС ступио на снагу 1. фебруара 2010. године, док је ратификација Споразума о стабилизацији и придруживању у државама чланицама ЕУ отпочела половином 2010. године [2].

Од како је одобрен први преференцијални приступ српским производима неком тржишту, Србија је остварила значајне стопе раста робне размене са иностранством. У анализираном периоду дошло је до повећања индикатора отворености домаће привреде, који указује на могућности земље да користи компаративне предности. По вредности овог коефицијента, Србија је најслабије котирана у региону, па се намеће закључак да је потребан виши степен отворености да подстакне специјализацију и економију обима и уједно олакша приступ савременим технологијама посредством страних директних инвестиција, што је несумњиво од значаја за развој земље [3].

У просечној структури извоза Републике Србије доминира робни сектор: храна и живе животиње са 242 милиона долара (70%), пиће и дуван учествују са трећином

извоза (104 милиона долара). Све земље региона немају исти значај у спољнотрговинској размени агроиндустријских производа. Најзначајнији спољнотрговински партнер јесте Немачка која је апсорбовала трећину (32,5%) укупног извоза у земље региона. Следе Румунија са 24,6% и Аустрија са 14,1%. Детаљнија анализа односиће се само на напред наведене земље које су најзначајнији увозници хране из Републике Србије. Остале земље апсорбовале су 28,8% укупног извоза. Најзначајнији робни одсеци у извозу јесу *воће и поврће* са 42,8%, следе *житарице* са 29,9% и *шећер и мед* са 14,4%. Остали производи чинили су тек 12,9% извоза.

Закључује се да доминира извоз примарних пољопривредних производа (полупроизвода и сировина). Пошто је производња воћа у Србији усмерена на извоз њена либерализација имаће позитиван ефекат јер ће иницирати значајне промене у сектору који ће се одразити на повећану конкурентност. Ово зависи од реформи сектора које треба да обухвате: унапређење знања, прихватање нових технологија, имплементација нових сорти, организација произвођачких група (кластери), обједињавање понуде, стварање услова за имплементацију стандарда, инвестирање хладњаче, савладавање технологије чувања воћа и инвестиције у прерађивачке капацитете. Велики број произвођача мораће се прилагодити променама или прећи у неки други сектор. Либерализација неће значајно утицати на цене, али ће потрошачи за исту цену добити значајно бољи квалитет и равномерније снабдевање [4].

Може се констатовати да је коефицијент концентрације извоза релативно низак, слично као и код већине земаља региона. То никако не говори о широкој понуди наше извозне привреде и њеној повољној структури већ, пре свега, о недостатку конкурентних производа. Постоји само неколико робних група које имају значајнији удео, и то су по правилу производи ниже фазе финализације, односно производи агроиндустријског комплекса (воће, шећер) и сл. [5]. Наши производи морају бити конкурентни по ценама, квалитету и асортиману у односу на произвођаче хране из других земаља. То претпоставља извозно, тржишно оријентисане, профитабилне, производне програме [6].

Просечан увоз Републике Србије из земаља региона износио је 187,1 милиона долара, са тенденцијом раста по просечној годишњој стопи од 7,2%. Најзначајнији увоз реализује се из Немачке, која је учествовала са 31,6%, следе Хрватска (26,4%), Мађарска (14,7%) и Аустрија (13,1%). Остале земље имају значајно мање учешће, свега 14,2% увоза. У структури увоза највеће учешће имао је робни одсек кафа, чај и зачини са 18,2%, следе „остали“ производи за исхрану са 14,4% и пића са 12,7%. Република Србија је у истраживаном периоду са земљама региона остварила позитиван биланс спољнотрговинске размене у вредности од 159,1 милион долара. Исти значајно расте.

**Табела 1: Спољнотрговинска размене Републике Србије и земаља подунавског региона (2004-2010), мил \$**

Земље	Извоз		Увоз		Биланс размене
	Просек	Стопа %	Просек	Стопа %	
Немачка	112.706	10,8	59.186	4,1	53.520
Румунија	85.272	6,1	5.790	1,6	79.482
Аустрија	48.716	6,0	24.611	-5,4	24.105
Мађарска	41.313	7,9	27.448	6,4	13.865
Хрватска	35.718	2,8	49.409	3,2	-13.691
Бугарска	12.515	6,3	13.614	-0,1	-1.099
Словачка	6.922	3,4	4.565	0,8	2.357
Украјина	2.794	3,9	545	-3,3	2.249
Молдавија	296	4,9	1.966	5,3	-1.670
<b>Укупно</b>	<b>346.252</b>	<b>2,5</b>	<b>187.134</b>	<b>-3,5</b>	<b>159.118</b>

Извор: обрачун на бази [xmtmn://www.stat.gov.rs](http://xmtmn://www.stat.gov.rs)

Немачка – је један од водећих партнера Србије у свим виталним секторима привреде, која се одвијала, не само кроз робну размену, већ је укључивала и више облике сарадње, као што су банкарско-финансијска сарадња, заједничка улагања, индустријска кооперација и др. [7]. Немачка представља најзначајнијег спољнотрговинског партнера агроиндустријских производа Републике Србије у оквиру земаља подунавског региона. Просечан извоз у Немачку износио је 112,6 милиона долара, чинио је скоро трећину (32,5%) укупног регионалног извоза. Извоз у поменути земљу значајно расте, по стопи од 10,8% годишње (табела 1). У структури извоза доминира робни одсек воће и поврће са учешћем од 77%, следе житарице са 10%. Остали производи имају занемарљиво учешће у извозу (13%). Традиционално најзначајнији пољопривредно-прехранбени производи су: смрзнуте малине, купине, вишње, сок од вишње, сок од јабуке, сушено поврће, шећер итд. Најзначајнији по вредности извоза јесу производи биљног порекла, сирови односно производи ниже фазе прераде: пшеница, кукуруз, као и мале количине квалитетног вина [8]. Највећи регионални увоз Републике Србије управо је из Немачке. Просечан увоз износио је 59,2 милиона долара са тенденцијом раста по стопи од 4,1% годишње. Позитивно је да извоз расте бржим интензитетом од увоза. У структури регионалног увоза Немачка је учествовала са 31,6%. Доминантна робна позиција у увозу јесте робна група разни производи за исхрану са учешћем од 24%, следе дуван и прерађевине са 23%. Значајно је учешће производа високог степена финализације: чоколаде, препарати за производњу пића, производи од брашна, скроба, гриза, млеко за исхрану деце, уље од кикирикија, хмељ, свињско месо, ароматизовани јогурт итд. Од материјала за даљу репродукцију највише се увози: семе шећерне репе, семенски кромпир, нетељене јунице чисте расе за приплод итд. [8]. Република Србија остварује позитиван биланс спољнотрговинске размене у вредности од 53,5 милиона долара.

*Румунија* – налази се на другом месту у извозу у земље подунавског региона. Просечан извоз износио је 85,3 милиона долара, односно скоро четвртину (24,6%) укупног регионалног извоза. У посматраном периоду извоз расте по стопи од 6,1% годишње. У структури извоза доминирају житарице са учешћем од 84%, следи робна група шећер и мед са 8%, те поврће и воће са 2%. Остали производи имају изузетно мало учешће (6%). Најзначајнији производи су пшеница, кукуруз, шећер, кромпир и сл. Од 2008. године економска кретања довела су до раста животног стандарда становништва, пошто је куповна моћ по становнику, достигла 41% просека у Европској унији. У Румунији су високо цењене наше семенске сорте житарица, индустријског биља, поврћа и воћа. Оне су, међутим, изложене оштрој конкуренцији, пре свега, из земаља ЕУ, која по правилу поседују све потребне сертификате у складу са европским стандардима и прописима и практично имају третман домаћих а не увозних производа. Што се тиче прехранбених производа румунско тржиште је добро снабдевано и влада оштра конкуренција, због чега су поједини пољопривредно-прехранбени артикли и до 30% јефтинији у односу на цене у нашој земљи. У циљу повећања пласмана неопходно је учешће на сајмовима и изложбама, као и организовање презентација, јер су наши производи, углавним, непознати румунским купцима. Да би успела на румунском тржишту, наша предузећа морају организовати перманентне и „агресивне“ маркетиншке наступе [9]. Просечан увоз из поменутог земље износио је свега 5,8 милиона долара са тенденцијом умереног раста по стопи од 1,6% годишње. У структури регионалног увоза Румунија је учествовала са 3,1%. Доминантна робна позиција у увозу јесте сточна храна са учешћем од 36%, следе житарице са 26%. Република Србија остварује значајан позитиван биланс спољнотрговинске размене у вредности од 79,5 милиона долара. Исти је највећи у односу на остале земље анализираниог региона.

*Аустрија* – просечан извоз износио је 48,7 милиона долара, односно 14,1% укупног регионалног извоза. Један од разлога јесте што је велики број људи пореклом са простора Србије настањен у Аустрији. Извоз у поменуто земљу расте по стопи од 6% годишње. У структури извоза доминирају поврће и воће са учешћем од 74%, следи робна група шећер и мед са 12% и житарице са 9%. Остали производи имају мало учешће (5%). Што се тиче царинских прописа за извоз робе из Србије на снази је систем преференцијала који Србија има закључен са Европском Унијом, а којим се значајно фаворизује наш извоз, пошто је више од 90% роба ослобођено царине. Најзначајнији извозни производи су: шећер, замрзнуто воће и концентрати воћних сокова. За извоз роба виших фаза прераде, потребно је уложити средства у маркетиншку презентацију, с обзиром да се ради о производима који нису познати аустријском тржишту. Из Србије се на основу одобреног контингента од стране ЕУ, могу извозити вина без царине. Код количина већих од три хиљаде литара потребно је обезбедити увозну лиценцу (АГРИМ). На вина плаћа се порез на промет у висини од 20% вредности робе. У случају да вино има више од 10% вол. Алкохола плаћа се додатних 73 ЕУР/хл потрошачког пореза [10]. Просечан увоз из поменутог земље износио је 24,6 милиона долара са тенденцијом пада по стопи од 5,4% годишње. Ово се може окарактерисати као позитивно. У

структури регионалног увоза поменута земља учествовала је са 13,1%. Аустријски произвођачи прехранбене робе успели су да се својом индивидуалношћу и високим квалитетом позиционирају на међународним тржиштима. Најважнији фактор успеха је стално увођење иновација у производни процес и у сам производ, добро образовани кадрови и професионално вођене робне марке. Аустрија је синоним за храну која потиче из здраве природе и која се подвргава беспрекорној контроли квалитета. Сировине из производње, која није штетна по животну средину. Аустријски произвођачи хране на домаћем тржишту имају оштру конкуренцију. То их чини виталним за извоз [11]. Доминантна робна позиција у увозу јесте робна група кафа и зачини са учешћем од 56%, следе разни производи за исхрану са 9%. Почетком 2011. године потписан је споразум о избегавању двоструког опорезивања што ће утицати на динамизирање спољнотрговинске размене између две земље. Република Србија остварује позитиван биланс спољнотрговинске размене у вредности од 24,1 милион долара.

\* \* \*

У циљу повећања извоза потребно је модернизовати нашу пољопривреду и прехранбену индустрију, променити понашање и схватања привредних субјеката у агроиндустрији. Императив представља прилагођавање нормама и стандардима земаља увозница и примена маркетинг концепта пословања. Производња мора бити усмерена ка потребама потрошача у појединим земљама. Такође, неопходно је и политику извоза тако конципирати да мере аграрног протекционизма дођу до најмањег изражаја. Посебну пажњу треба посветити повећању продуктивности, конкурентности и образовању (едукацији) пољопривредних произвођача.

### Закључак

Просечан извоз агроиндустријских производа из Републике Србије у земље подунавског региона износи 346,2 милиона долара. Исти бележи тренд значајног пораста. Најзначајнији извоз остварује се у Немачку која је апсорбовала трећину просечног извоза. Најзначајнији робни одсеци у извозу јесу воће и поврће са 42,8%, следе житарице са 29,9% и шећер и мед са 14,4%. Остали производи чинили су тек 12,9% извоза. Закључује се да доминира извоз примарних пољопривредних производа (сировина). Посебну пажњу треба посветити повећању продуктивности, конкурентности и едукацији пољопривредних произвођача. Просечан увоз Републике Србије из земаља региона износио је 187,1 милиона долара, са тенденцијом раста по просечној годишњој стопи од 7,5%. Позитивно је што је раст извоза интензивнији у односу на увоз и доводи до пораста позитивног биланса спољнотрговинске размене. Најзначајнији увоз реализује се из Немачке, која је учествовала са 31,6%. У структури увоза највеће учешће имао је робни одсек кафа, чај и зачини са 18,2%, следе „остали“ производи за исхрану са 14,4% и пића са 12,7%. Република Србија је у посматраном периоду са земљама региона остварила позитиван биланс спољнотрговинске размене у вредности од

159,1 милион долара. Наведено се може окарактерисати као позитивно. У циљу повећања извоза потребно је модернизовати пољопривреду и прехрамбену индустрију, променити понашање и схватања привредних субјеката у агроиндустрији. Императив представља прилагођавање нормама и стандардима земаља увозница и примена маркетинг концепта пословања. Посебну пажњу треба посветити повећању продуктивности, конкурентности и образовању (едукацији) пољопривредних произвођача.

## Литература

- [1] <http://www.akter.co.rs/ekonomijaprint/3286-izvoznik-hrane-postaje-zavisan-od-uvoza.html>.
- [2] <http://www.merr.gov.rs/sr/c/eu-efta/eu-efta/171>
- [3] <http://www.pks.rs/Default.aspx?tabid=3929>
- [4] [http://www.agrobiznis.net/documents/RS\\_Efekti%20liberalizacije%20na%20poljoprivredu%20Srbije%20VERZIJA%20ZA%20STAMPU.pdf](http://www.agrobiznis.net/documents/RS_Efekti%20liberalizacije%20na%20poljoprivredu%20Srbije%20VERZIJA%20ZA%20STAMPU.pdf).
- [5] <http://www.emportal.rs/data/File/emg%20intelligence%20unit/Intelligence%20Unit%202%20-%20FINAL.pdf> Dinamika i kvalitativne promene robne razmene Srbije, ključna karika napretka, Goran Nikolić, Okosnica nove razvojne strategije Srbije bez izvoza nema izlaza, 2011.
- [6] Tomić, D., Vlahović, B., Radojević, V. (2004): Tendencije izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz Srbije i Crne Gore, Ekonomika poljoprivrede, Specijalni broj, Naučni skup: poljoprivreda u tranziciji, Beograd.
- [7] <http://www.pks.rs/Default.aspx?tabid=2900>
- [8] [http://www.pof.unssa.rs.ba/Zbornik\\_Agrosym\\_2010/PDF/Agroekonomija/Veselinovic\\_G.pdf](http://www.pof.unssa.rs.ba/Zbornik_Agrosym_2010/PDF/Agroekonomija/Veselinovic_G.pdf)
- [9] <http://www.pks.rs>
- [10] <http://www.pks.rs/Po%C4%8Detnastrana/Naj%C4%8De%C5%A1-%C4%87epostavljenapitanja/tabid/3051/language/sr-Latn-CS/Default.aspx>.
- [11] <http://www.siepa.gov.rs/site/sr/home/2/trzista/austrija/>

*\*Sajtovima pristupljeno u oktobru 2011.*

## FOREIGN TRADE OF AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTS IN THE COUNTRIES OF DANUBE REGION

*Vlahovic, B., Tomic, D., M. Djordjevic*

### **Summary**

*The main objective of this research is to examine the manifested trends, structure, and regionally comparative analysis of exports, imports and foreign trade of agro-industrial products between the Republic of Serbia and the countries of Danube region. Republic of Serbia has exported agro-industrial products valued at \$ 346.2 million averagely. In the analyzed time period (2004-2010.) export to the region countries is growing at a moderate rate of 9.2 per year. The most important export is carried out to Germany, which has absorbed a third of average exports. Average import was \$ 187.1 million, with a growing tendency at a moderate rate of 7.5% per year. Republic of Serbia has recorded a positive balance of foreign trade with countries in the region in the amount of \$ 159.1 millions. The negative balance was achieved with Croatia, Bulgaria and Moldova.*

**Key words:** *agro-industrial products, exports, imports, foreign trade, balance, Danube region.*